

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • sanaoloh

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ, Чурапчы улуунун уонна нэһилиэтин
пресс-хииннэрин хаартыскаба түһэриилэрэ.

— УЛУУ КЫАЙЫ 75 СЫЛЫГАР —

Бойобуой дьайыы бэтэрээннэрэ Кыайыы бэлэх туттулар

Ыам ыйын 7 күнүгэр, Чурапчы улуунун социальной харалтатын начаалынньыга Лидия Васильевна Тосукаева, Улуу Кыайыы 75 сылын көрсө, улууспутугар олоор 41 бойобуой дьайыы бэтэрээннэригэр нобуорун туттарда.

Биир бастакынан, Чурапчы нэһилиэгэр олоор бэтэрээннэргэ, улуус бойобуой дьайыы бэтэрээннэрин Сэбизтин бэрэссэдээтэлэ Илья Сергеевич Березкин, хас биирдии уопаттар олоор дьизлэригэр тийэн, үөрүүлээх быһыыга-майыга туттарда. "Уопаттар тустаах бэлэхтэрин тутан, сүрдээбин долгуйдулар, махтаналлар. Инникитин даҕаны социальной харалтаны кытары ыкса үлэлэниэхпит дии саныбыт. Улуус нэһилиэктеригэр олоор бэтэрээн уопаттарбытыгар тустаах социальной үлэһиттэр илдьиэхтэрэ. Онон Лидия Васильевнага уонна социальной харалта бары кэлэктиибигэр дириг махталбытын тиздэбит", - диин бойобуой дьайыы бэтэрээнэ Илья Сергеевич санаатын үллэстэр.

"Улуу Кыайыы өрөгөйдөөх 75 сылын көрсө, быйылгы дьылга 169 бородуукта нобуорун атыылаһан, улаханник убаастыыр сэри, тыыл, бойобуой дьайыы кыттыылаахтарыгар, сэри бэтэрээннэрин огдооболоругар бэлэх онорон түнэтэ сылдьабыт. Урукку өттүгэр Кыайыы күнүгэр үрдүттэн полёвой куукуна тэрийэн, дьону күндүлүүр буолар этибит. Дойду үрдүнэн буола турар пандемия содулуттан быйылгы Кыайыы параата буолбатынан сибээстээн, бастакынан биһиги улууска учуоха турар 41 бойобуой дьайыы бэтэрээннэригэр бородуукта нобуорун онордубут. Манньк хамсааһын быйылгы эрэ дьылынан түмүктэниэ суоҕа, эһиил эмиэ бу бачыыммыт салҕанан барыа диин биэ эрэнибит. Итиннэ этэн туран, манньк кыһалҕалаах кэмгэ бары түмүсүлээх буолуобун, чугас дьоннугун харыстаан, иллээх-эйлээх олохтоох буолун. Бука барыгытын Улуу Кыайыы 75 сылынан Чурапчы улуунун социальной харалтатын уонна СӨ социальной сайдыыга уонна үлэҕэ министиэристибэтин аатыттан итиник-истинник эбэрдэлиибит. Бука барыгытыгар кытаанах доруобуйаны баҕарабыт, мэлдьи күлэ-үөрэ сылдьын", - диин Чурапчы улуунун социальной харалтатын начаалынньыга Лидия Тосукаева сибээскэ тахсан эттэ.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Буойун суруйааччыга аналлаах сана кинигэ

Улуу Кыайыы 75 сылынан уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуодунай суруйааччыта, П. А. Ойуунускай аатынан Судаарыстыбаннай бириэмийэ лауреата, Саха АССР културатын үтүөлээх үлэһитэ Василий Сергеевич Соловьев — Болот Боотур төрөөбүтэ 105 сылынан, буойун суруйааччылары үйэтити үлэлэр салҕаналлар. Ол курдук, Болот Боотур урут бачээккэ тахсыбатах айымньыларын түмэн сана кинигэ күн сирин көрдө. Сана кинигэбит «Салааттар этибит» диин Дьоккуускай куоракка «Дани-Алмас» кинигэ кыһатыгар 500 экзэмплярынан бачээттанэн табыста. Кинигэни Чурапчы улуунун Хатылы нэһилиэгин Болот Боотур аатынан орто оскуола учууталлара Елена Гаврильевна Аммосова уонна Наталья Васильевна Батарина хомуйан онордулар. Саха норуодунай суруйааччыта, биир дойдулаахпыт Семен Андреевич Попов — Сэмэн Тумат эрдээктэр быһыытынан үлэлээбит. Кинигэбит сүрэхтэниитэ онлайн эрээминэн ытыллыбыта. Презентацияны СӨ културатын үтүөлээх үлэһитэ, Чурапчытаагы библиотечнай ситим дириэктэрэ В.А. Платонова ытта. Кинигэ «Болот Боотур бойобуой суолларынан» диин Саха норуодунай суруйааччыта, биир дойдулаахпыт Сэмэн Андреевич

Попов — Сэмэн Тумат киири тыһыан саҕаланар. Бастааы «Салааттар этибит» түһүмэххэ Болот Боотур публицистическай поэмата тоҕору киллэриллбит. Иккис «Фроннаабы олох кэпсээннэрэ» түһүмэххэ «Пушкин хайатын аныгар», «У Пушкинских гор» диин Болот Боотур ахтыы кэпсээннэрэ киирбиттэр. Үһүс «Интервьюлар, ахтыылар, тыл этиилэрэ» түһүмэххэ Болот Боотур «Ааспыты абыннааха», «Кыргыһы-кыдыһы өрүү кыраныа»

диин суруйбут матырыйааллара киллэриллбиттэр. «Болот Боотур дьиз кэргэнин архыыбыттан» сыһыарыыга «Болот Боотур — хаартыскалар күөннэригэр» диин хаартыскалар киллэриллбиттэрэ кинигэ ис хоһоонун байытан биэрбит. Түмүккэ «Сүдү киһибит — Болот Боотур» диин Мария Петровна Иустинова анабыл хоһооно киирбит. Кинигэ тахсыытыгар куус-көмө буолбут Саха сирин суруйааччыларын бырабылыанньатын бэрэссэдээтэлигэр Наталья Ивановна Харлампьевага уонна Болот Боотур аатынан Хатылы орто оскуолатын учууталларыгар дириг махталларын тиздэллэр. Кинигэ сүрэхтэниитин туһунан матырыйаалы библиотэтигэ саайтыгар churib.saha.muzkult.ru киирэн көрүөххүтүн сөл.

Марфа КУЗЬМИНА.

— ТЫА ХАҤААЙЫСТЫБАТА —

СААСКЫ ЫҤЫЫГА БЭЛЭММИТ

Быйыл сааскы ыҥыыга бу күннэргэ турунуохтара. Онооха бэлэм хайдабын туһунан улуустаагы Тыа хаҥаайыстыбатын управлениетын кылаабынай агрономуттан Марианна Пермяковаттан ыйыталастым. Кини манньк билиһиннэрэр:

— 2020 сыллаагы сааскы ыҥыыга бырабыыталыстыба биһиги улууска ыҥыы изинин 2250 гектарынан тизэртэ. Ол иһигэр 342 гектар туорахтаах културуаҕа (119 гектар дьэһимизин, 223 гектар эбиэс), 1763 гектарга күөх ыҥыы, 1300 гектарга биир сыллаагы, 263 гектарга өр сыллаах от, 200 гектарга эрдэтээри сылларга ыһыллыбыт өр сыллаах от, 125 гектарга хортуппуй, 20 гектарга аһаҕас халлаан аныгар үүннэриллэр оҕуруот аһа, 303 гектар сир паарданыахтаах.

Ыҥыыга туттуллар сизмэ бурдук уонна өр сыллаагы от сизмэлэрин ыҥыыны ыһтар хаҥаайыстыбалар «Туймаада-Агрохолдинг», «Старт Тюмень» хааччахтаммат эппиэтинэстээх тэрилтэлэригэр ыларга дуогабардаспыттара. Уопсайа 184,5 туюнна эбиэс, 15 туюнна горуох, 1 туюнна подсолнух уонна 5 туюнна өр сыллаах от сизмэтэ кэлиэхтээбиттэн 22 туюнна эбиэс уонна 1 туюнна өр сыллаах от сизмэтэ кэллэ. Аҕалылыбыт сизмэ барыта анаммыт хаҥаайыстыбаларыгар тиздриллэхтээх. «Мындаааы» кэпэрэтиип 18 туюнна былырыынны бэйэлэрэ хомуйбут дьэһимизиннэрин сизмэтин Тумулга баран ыраастатан кэллэр. Сааскы анаалыс түмүгүнэн сизмэ хаачыстыбата үчүгэй, ыҥыыга туттуллар.

Улуус үрдүнэн быйыл 39 тэрээһиннээх хаҥаайыстыба ыҥыыга үлэлиирэ былааннанар. 37 хаҥаайыстыба сүөһүгэ анаан күөх ыҥыыны, 2 хаҥаайыстыба хортуппуй уонна аһаҕас халлаан аныгар үүннэриллэр оҕуруот астарын ыһахтаахтар. Ыҥыы үлэтигэр 90 киһи, 67 тыраахтар, 20 сизмэлкэ, 42 соторуллар тизхиныкэ тахсара былааннанар. Сиик саптарыыта 614 гектарга, сааскы хорууту 1946 гектарга ыһыллыыта.

1100 кв. мизэрэ теплица бүрүллэн бэлэмнэннэ. Мындаааыга 500 кв. мизэрэ «Эйгэ» кэпэрэтиип хаппыыста араассаадатын ыста. 600 кв. мизэрэҕэ Садымаага А. А. Яковлев оҕуруу араассаадатын Хайахсыкка үүннэрэн баран, бэс ыйыгар аҕалан олодуоҕа.

Ыраах, саас суол устуугулар нэһилиэктеригэр Арыылаахха, Соловьевка, Чакырга «Чурапчы» кэпэрэтиип 20-лии туюнна уматыгы тизэртэ.

Бу күннэргэ күн-дьыл туран биздээбинэ, ыҥыыга маассабай киири саҕаланнаҕа.

Кэпсэттэ Алексей СЛЕПЦОВ.

УМУБАПЫТ, КЭРИЭСТИИБИТ...

Быйыл Аба дойду сэриитигэр Улуу Кыайыы 75 сыллаах үбүлүйүн бэлиэтиибит. Сэбизскэй дойду хас биирдии куората, дэриэбинэтэ, түөлбэтэ ыам ыйын 9 күнүн кыргыһыы хонуутугар сылдьыбыт сэри кыттыылаахтарыгар, тыылга бэйэлэрин харыстаммакка үлэлээбиттэргэ сүгүрүйүү, ытыктабыл бэлиэтинэн көрүстэ.

Чурапчы оройуона сэри саҕалананытыгар кыра колхуостарынан олоор кэмэ этэ. Болтоно нэһилиэгэр Стаханов аатынан колхуос Таатта улуунун кытары кыраныссалаһара. Ураһалаах, Арыылаах диин дьон олоор түөлбэлэрдээсэ. Киинэ Ураһалаах этэ. Арыылаахха 1931 сыллаахха аһыллан үлэлээбит оскуола 1942 сыл хоту көһөрүллүүтэ ытыахтарыгар диири үлэлээбитэ.

Стаханов аатынан колхуостан Аба дойду сэриитигэр 24 киһи ынырыллыбыта биллэр. Бу испиһэги нэһилиэгин фронтна ынырыллыбыт дьонун үйэтитиэ утумнаахтык үлэлээбит сэри кыттылааҕа Алексей Дмитриевич Карпузов онорбута.

Улуу Кыайыы үйэ анаардаах үбүлүйүгэр оччолорго Болтоно нэһилиэгин сельсэбизтин исполкомун бэрэссэдээтэлинэн үлэли олоор Стаханов аатынан колхуос 1945 сыллаахха Кыайыы ыҥыаһын ыһыт мизэстэтигэр бэс ыйыгар ыһыах тэрийэн ыһтарбытым. Уу кэлэн, тийэргэ ыарахаттардаах этэ эрэри бырааттын Николай, Гаврил Карпузовтар мас кэрдэн киллэрэн, кыра массыына туоруур муостатын онорторбулпут, сорохтор Тааттаны тыһыан туоруулларыгар бэрэбиз үлэлээбитэ. ССКП райкомун сэкирэтээрэ Илья Павлович Листиков бу тэрээһингэ сылдьан тыл эппитэ. Бэйэтэ бу колхуос Төбүрүөн диин алааһыгар төрөөбүт, сэри кэмигэр үлэлээбит буолан, дьонун-сэргэтин үчүгэйдик билэрэ.

Бу бэлиэ сиргэ ити сыл Аба дойду сэриитин кыттыылаахтарыгар анаан (үлэ фронтугар сылдьыбыттар киирбиттэрэ) өйдөбүннүгү туруорбулпут. Бырайыаһын Герасим Герасимович Винокуров, Николай Гаврильевич Слепцов, Сизой Николаевич Карпузов буолан сүбэлэһэн онорбулпут, Савелий Гаврильевич Догдонов сыбааркалыыр үлэтигэр сылдьыбыта. Кэлин кырааскалаан, испиһэктэрин ситэрэн-хоторон бизрбибит. Итиннэ Игнат Алексеевич Карпузов үлэлэспитэ. Испиһэҕэ СНБО-тыгар үөрэммит Василий Карпузов, Егор Догдонов, Роман Слепцов о. д. а. ааттара, хас сыллаахха төрөөбүттэрэ, өлбүт сыллара ыһылынна. Сыллата Кыайыы күнүгэр тийэн ыраастаан, көрөн-истэн кэлээччибит.

Быйылгы үбүлүйдээх сылга ыам ыйын 7 күнүгэр бу пааматынньыкка эбии «Максим» бүлүмүөт макетын туруордубут. Бүлүмүөтү Мындаааыттан Алексей Алексеевич Карпузов онорон ытта. Биир бииргэ, ол аата дьыннээх бэйэтин кэмэйинэн тимиринэн оноруллубут.

Суол мөлөбүн аахсыбакка, тизэнтэбэй УАЗ массыынанан сырытыннарбыт, ураһалаахтар күтүөппүтүгэр Василий Павлович Поповка махталбытын тиздэбит.

Алексей СЛЕПЦОВ.

НОРУОТ ХОРСУН БЫҢЫТА ӨЛБӨӨДҮЙБЭТ

75
КЫАЙЫН
1945-2020

Бүгүнгү
балаһаба
Чурапчы
нәһилиэгэ

СЫРДЫК ААТТАРЫГАР СҮГҮРҮЙЭБИТ

Чурапчы улуунуттан Аба дойдуну көмүскүүр сәриигэ хас киһи кыттыһыны ылбытын нәһиликтэринэн арааран кинигэбэ тиспит киһинэн, Аба дойдуну сәриитин кыттыһааба, П.А. Ойуунускай аатынан литэрэтириник бириэмийэ лауреата, Чурапчы улуунун, нәһиликтин бочуоттаах олохтоо Иван Михайлович Павлов буолар. Киһи кинигэттэн, бэйэбит аймактарбыттан ким ханнык нәһиликтэртэн ытырыллан, ханна сәриилэспитин, сәри толоонугар охтубуттарын, хайа дойдуга «хараллыбыттары» булабыт, Бу кинигэ чурапчыларга дириң суолтата итиннэ сытар дии саныһыбын.

Биһиги дойдубуттар сәрии таарыйбатах, хаарыйбатах ыла, киһитэ суоба буолуо. Чугас киһин, эбэтэр аймактарыттан ким эрэ сәриигэ барыта, тыылга үлэһэбитэ, хоту күүс өттүнэн көһөрүллүүтэ сылдьыбыта.

Эн кизн туттуун, кинигэр ааттарын көлүөнэттэн көлүөнэбэ тиздир – биһиги көлүөнэ ытык испит буолар.

Чурапчы (оччолорго Ачабар) нәһиликттэн фронтта 79 киһи, ол иһиттэн 14 киһи үлэ фронттар ытырыллыбытара. Бу дьонтон 8 элписэр баара. 5 киһи бойобуой уорданынан наһарадаламмыта биллэр. 38 киһи сәриилэһэ сылдьан хорсундук алыта. 41 киһи эриллибитэ, ол иһигэр 14 үлэ фронтттан. Кыайы 65 сылын көрсөр үбүлүүдүтэ сылта. Ачабар нәһиликттэн ытырыллыбыттаран ким да тыыннаах тийбэтэбэ хомолтолоох.

Чурапчы нәһилиэгэ халин сәрии кэнниттэн улуус киһи буолан, араас тэрилтэлэр тэриллэн, элбэх киһи биһигэ түөлбөлөһөн олорор сыр буолбута. Нәһиликтэртэн, атын да улуустартан сәриигэ кыттыбыт, тыылга үлэһэбит да дьон кэлэн олохсуйбуттара.

1990 сыллаахха улуустаагы архыпка Чурапчы селсыбизтин докумуннарын туттарга селсыбизт сәкирэтээр Т.П. Карпова актаа киллэрбит. Чурапчы салинныһытгар 39 сәрии кыттыһааба, «1941-1945 сс... Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сәрии кизигэр килбизнээх үлэтин иһин» мэтээллээх 108 тыыл бэтэрээн олорор, дин билиэтэммит.

Быйыл Улуу кыайы 75 сылын көрсө Чурапчыбытыгар 47 тыылга үлэһэбит бэтэрээн, 1 сәрии кыттыһаабын огдообото олорор. Уоттаах сәрии кыттыһааба бу күнгэ тийбэтэ.

Чурапчыбыт улуунуттан сәриигэ барыт, сураба суох сүлүт, сырдык тыыннарын толук уурбут дьоммутун үйэтиртэ түгүлэммит араас хайысхалаах үлэ ытыллар. Сәриигэ хорсун быһыыны онорбут биһ дойдубаахтарбыт ааттарын уулуссаларга инэрэн үйэтиртибит. Кинилэр олорон ааспыт олохторун туһунан кинигэлэр тахсыбытара, бачээк сырдатыллыбытара. Кыайы уонна көһөрүлүү мемориала, Кыайы сөөк олохтоохтор, ылдыттар сылдьан, тохтоон, сүгүрүйэн аһар сирдэрэ буолла. Кыайы сөөккүр сыл ахсын уорданынаах биһ дойдубаахтарбыт аһаарыгар 2-3 сана обелиһи туруорабыт.

Чурапчы салинныһын олохтоохторо Никитиннар, Захаровтар аһаарын, эһэлэрин, сәрии кыттыһаахтарын И. Никитин, иһи-бии Николай, Афанасий Захаровтар аатын суруйан, табличка о-горон, олорбут дьизлэригэр ыааһаар, аатын үйэтиртилэр. Бу утүөдьүлэ салһанарыгар баһарабын, уонна атыттары үтүө холбур батыһалларыгар ынырабын.

Күндү биһ дойдубаахтарым, ытык мааны тыыл бэтэрээннэр! Эһигини Улуу Кыайы 75 сылын ис сүрэхпиттэн эбэрдалиһын!

Күн бүгүн биһиги ытык испит айыппах олоһу аһалсыбыт, айыппах олох иһин тыыннарын толук уурбут, баһыран кыа-хааннарын тохлут, Кыайы туһа дин сылайары аахсыбака, хоту дойдуну чысхааннаах тыалын, көһөрүлүү ыар тыыннын тулуйан үлэһэн, кыайыны уһансыбыттар сырдык ааттарыгар сүгүрүйэбит, кинилэр ааттарын үйэтиитигэ салгы үлэ-хамнас ытыллар. Биһиги кэлэр ыһаппыт ааспыт кэми билиэхтээх, сыаналыахтаах, сәрии аны хаһан да хатыламмытын туһугар бары күүһүн ууруохтаах.

Владимир СИВЦЕВ,
Чурапчы нәһиликтин баһылыга.

Өлүүттэн быһаабыттарга – Албан аат!

1941
Аба дойдуну
сабаланын
дойдубут
байыаннай
биллэрлибитэ
уонна
тута сәриигэ
маассабай
хомуур
(мобилизация)
сабаламмыта. Ити кэмгэ
биһиги оройуонмут
военкомата,
сурукка
кирибитинэн,
Мэнэ
Хангалас
военкоматынан
биллэрэ. Онон сәрии
бастагы 1941 сылыгар
сәриигэ барыт дьон
сурукка Мэнэ Хангалас
военкоматынан сәриигэ
ынырыллыбыттар
диэн суруллар. Сәрии
иккис сылыгар Чурапчы
военкомата статуһунан
үлэтин сабалаабыта.

Аба дойдуну Улуу
сәриитин бастагы сылыгар
Чурапчыттан 1941 сыл от
ыйын 30 күнүгэр – 13 киһи,
атырдыахыһын 15 күнүгэр 230
киһи, балаһан ыйын 7 күнүгэр
294 киһи өстөөбү утары
сәриигэ, наада буоллабына
олохторун толук биэрэн,
дойдуларын көмүскүүргэ
бигэ санаалаах, оччотобута
Талах Күрүө дин ааттанар,
билигин Чурапчы килбэйэр
киһигэр «Кыайы» сөөккүр
туруоруллубут «Мин мантан
сәриигэ барытым» дин
монумент турар мизстэтигэр
кыргыз хааннаах аартыгар
нургуунтан-нургууннарбыт
атаарыллыбыттар. Сәриигэ
барааччыларбыт кэриэс,
андабар тылларын барытын
түмэр санаанан, балаһан
ыйын 7 күнүгэр бастагы
хомуурга хабыллан – Алабар
нәһиликтин ыһаата, Гавриил
Дмитриевич Протодаконов
сәриигэ аттанаары туран
туойбут тойугар элпит
тыллара кыайыга эрли
сахыта. Бу андабар тыллара
үйэ-саас тухары Чурапчыбыт
киһигэр «Мин мантан сәриигэ
барытым» монументга
биһ дойдубаахтарбыт
андабардарын быһыһынан
үйэтиллибитэ, ол
андабарга манньк этиллэр:

... Аан Ийэ дойдун,
Алаһа дьизм,
Аймах-билэ дьонум –
Барыгыт,
Ыраас айанныырбар,
Ылаһар
буолайдыгыт!
Сәриигэ
кэллэбинэ,
Сәймэктэһэртэн да

Сиргизим суоба!
Өлөрсөр түгүн
кэллэбинэ,
Үөрэбэстэһэртэн да
Дьулайыам суоба!
Кырайһар күн үүннэбинэ
Кыраһартан да
Кыһаллыам суоба!
Төрүү илик олоһорум,
Төлкөлөрөгүт
тустарыгар
Итиллибит Ийэ сирим
Кэскилин иһигэр:
Норуоллар сырдык
санаалаах,
Өстөөккөр сытты
батэстаах,
Кыргыз хааннаах
аартыгар,
Кырайа көптөгүм
буоллун!
Күнүм киһирэ,
Күрээбидим нымийэр,
Күөнэбим тимирэр
Күннээх да буоллабына,
Күн сирин көмүскэлигэр,
Көмүлүбүт да күндү.
Хата,
Алыптаах

ытыһыһыттан,
Алгы амаһыа хаалын",
Гавриил Дмитриевич
андабар тойугун түмүктүү
тыллара: "Хата,
Алыптаах ытыһыһыттан,
Алгы амаһыа хаалын",
- дин эһиһтэ кыайыга эрли
үөскэпитэ саарбаһааттам.
Сәриигэ барааччыларга,
ис дуһа айманыһын
уоскутан, алгыс тылларыгар
төһөлөөх ыра санааларын
этэн атаарыттарын, ол ыар
кэмнэртэн устубут быһыттар
саптаһаар.

Ол эрээри бүгүн баарыт
биһиги, сәрии сылларын
оһолоро, ол ааспыт
будуһааннаах кэмнэри
көрбүт, билбит көлүөнэ дьон.
Биһиги алгыс тылларыт
сүрэхпитигэр сөнмүттэрэ.

Алгыс
Ийэ дойдун
Көмүскэлин туһугар,
Андабар бизрэн,
Иһигэр ылбыт
Ыстыкыктаах саабын
Ыһары тутантын,
Иһистээх өстөөбү
Өһөрү туһугар –
Эр санаалан,
Ийэ сирин
Тимирэстии мөһсөр
Будуһан уотугар,
Куттанан, уолуһан,
Куотан, чууруһан,
Норуотун иһигэр
Кырыһка барыма,
Саһан, кириһэн,
Күлүк буолан

Көстө сүтэнгин,
Саһан аатын
Түһэн бизримэ,
Кыраһы хараһын,
Хатаммыт өстөөбү,
Халтайан истин,
Ылпыт буулдьан
Хаанымсаһ биһин
Халты ааспатын,
Сыалын ситэн,
Силк гынан
Симэлитэн истин.
Ыстааһ ыстыһын
Сытты кылаана
Ырааһтан килбэйэр,
Сизмэх "бэрдин"
Иһин хамсаһан,
Уйуһатын көптүтэн,
Уйуурдан туруоран,
Өйүттэн таһааран
Куотарга күһэйдим.
Улуйбут урдуһу,
Уоскута барбаһа,
Хорһойор оһолор
Буору уоптаран,
Сасыт хаһаһар
Самнары даһыһан,
Киһиһим симилээр
Сир сирэйдээн,
Ирдээн туран
Ситэри сиппийэн,
Күдэһтэ көптүтэн
Саалаһтан

самныбатах,
Оһтоохтон оһтубатах
Саргыта самныбатах,
Сораута постубатах
Саха саллаата
Эн буолантын,
Кыайы кыһыһын
Кылбанната уунантын,
Өрөөһү үөрүүтүн
Урааһы күһгэр,
Саһан сирегэр –
Төрөөбүт алааскэр,
Сирэм күөх
Чалһыһан сиппизэ.
Кэлэр суолгар,
Сибэһи араһа
Талһанан үүнүүбэ,
Алаһын аартыгар
Күрээбэ чыһааһын,
Аһтыһан ырылаһа
Арыаллаан киллэриэ,
Атаарсан хаамсыһыт
Хатыһнаах чарангар
Эрэллээх талһалын
Көһүтэн көрсүбэ.

Баһылай ДЬЯЧКОВСКАЯ,
СССР култууратын
туһуна, СӨ култууратын
үтүөлээх үлэһитэ, СӨ
Бочуоттаах бэтэрээнэ,
Чурапчы улуунун,
Чурапчы, Сылан, Мукучу
нәһиликтэрин Бочуоттаах
олохтооһо, Хоту
көһөрүлүү кыттыһааба,
сәрии сылын оһото.

Кыргызтар кыайыны уһансыбыттарга

Чурапчы нәһиликтин үлэһит дьонно кыргыһы хонуутугар даһаны, ыраах тыылга да олорон, бэйэлэрин Ийэ дойдубаахтарын иһигэр ытык испэтирин чизэстээхтик толорбуттара.

Мин бүгүн тыылга бэйэлэрин харыстаммакка үлэһэн, Кыайыны уһансыбыт чулууттан чулуу кыргыттарбыт тустарынан кэпсиэхпин баһарабын.

Анастасия Тихоновна Старостина – Ленинград блокадатын кыттыһааба. Улуу Кыайы 40 сылын көрсө Чурапчы норуодунай тыйаатырыгар режиссерду сылдьан, Иван Гоголев «Кэрэ көмүскэлигэр» дин Ленинград куоракка тыйаатыраалынай үнүстүүккэ үөрэнэн баран онно блокадаһа түбэспит саха оһолорун туһунан драманы туруорбутум. Онно консультанынан, субэһитинан үлэһэс дин, Анастасия Тихоновнаттан көрдөспүтүм ыһанан, сүрдээх айымнылаахтык биһигэ үлэһэбилиппит. Ити үлэбит улахан түмүктээх буолбута. Тыйаатыр кэлэктиһэ Малей тыйаатыр Дипломунан, тыйаатыр 26 артыһа Бүтүн Соһуустаагы тыйаатырдары көрүү Лауреаттарынан буолбуттара. Олус да долгугуулаах, үөрүүлээх түгэн этэ...

1940 с. Луначарский аатынан тыйаатыраалынай үнүстүүккэ барыт саха оһолоро Ленинград блокадатыгар түбэспиттэрэ. Уһун сайыны быһа Ленинграды тула противотанковой траншеялары

хаһыы, ачыктыаһын, баһырыбыттары көрүү-хараһыы, биһигэ үөрэнэр доһоттору өлүү биһ-биһ кытаахтаан илдьэ барыта – бу ылбыһа киһи тулуйбат алдырхайа этэ. Баһырыбыттарга, ачыктыаһын өлөөрү гыммыттарга олус элбэх хаан наада этэ. Үөрэнэр үнүстүүттэрин партийнай тэрилтэтэ бука барыларын донор буоларга ыныраар. Настя 7 ый субуруччу хаанын биэрбитэ. Бэйэ тымырдарынан сүүрэр хаантан, ити үлүгэр уһун кэмгэ ачыктыаһын нәһилэ сылдьан бизрим – өлөн эрэри өрүһүүү, охтубуту туруоруу, өһөн эрэри күөдүтүү, ураты күүс буолбат дуо? Итинник үтүө быһыы дин чакчы хорсун быһыһынан сыаналанар. Ол да иһин Ленинград өстөөхкө кыайтарбатах буоллаһа, ол да иһин олох өлүүнү кыайдаһа!

Анастасия Тихоновна ити түгэннэри кэпсиригэр хаһ-хара хараһарыттан сып-сырдык тамаһаара издэһинэн сүүрэллэрэ, куолаһа кэхтэрэн ылаар, олус дин долгуйаар.

«Бизэ киһи үлэтин биһ дьахтар үлэһир, «Сылайдым» дьизитин истиһи мэһигэр» дин Саха норуодунай поэта Элэй тыылга геройдуу үлэһэбит саха хоһуун дьахталларыгар анаабыт строкаларга учуутал Александра Ильинична Герасимоваһа толору сыһаннаахтар.

Александра Ильинична, Чурапчыгаумайаруоткураан

түһэн, хоту оройуоннарга көһөрүлүбүт колхуостаахтар оһолорун мунһан, детдом аһыллыһыгар күүскэ үлэһэбитэ. Ас-үөл тутахсыһыт, кырыһымчык бириэмэһигэр бэйэтэ оһурут сирин оһолон, үүннэрэн тулааһаһтарга ачыктыаһын дини биллэрбэтэ. Оһуоһа, оһурут, дьиз түбүгүн тэһтэ сүтэ сылдьан, Александра Ильинична фронтка барааччылары бэлэмнээһингэ, фронтка көмөнү оһорууга көхтөөхтүк кыттар. Ити кэмгэ киһи чуһас дьон-орон, үөрэппит уопаттарын үдүстэрэ кыргыһы хонуутугар охтубуттара, сибэһиэс ардаһар сийдэлэтэн инфантил буолбуттара, олох кыһалбатыгар оһуостаран, 2 оһотун сүтэрбитэ. "Үлэ бараһсан эрэ дурда-хаһа буолбута," – дин аһтара биһиги Чурапчытаагы тыйаатырбытыгар артыһыһы сылдьан, А.И. Герасимова.

Ити суоһаах кэмнэргэ сәриигэ барыт буойуннары солбуһан, дьахталлар иһи бүк ыар сүгэһи көрсүбүттэрэ. Сәрии уонна уот кураан ыар сылларыгар бэйэлэрин чэрдээх илиһилэринэн тыылга биһ бэйэлэрэ 2-3 киһи үлэтин толугун, түөннэри-күннэри үлэһилилэрэ.

Оройуон 70-тан таһа кыргыттары механизатор идэтин баһылаан, сирин оһолорлоро, бурдук ыһаллара, тырааһтар уруулун, комбайн штурвалын туһуттара.

Салгыһын 4-с стр. көр.

Салгыгта. Иннин хаһыат 3-стр. көр.

1932с. колхуостар санардыы тэриллитт кэмнэригэр Ытык Күөлгэ тырахтарыстар куурустарын бүтэрэн Степанида Николаевна Карпова оройуон дьахталларыттан аан бастагынан тимир көлө тэһинин тулпута. Кини сэрйи кэмигэр үлэ үрдүк онорумтуотун көрдөрөн, МТС бастыг тырахтарыһынан аатырбыта, тырахтарыстар биригээдэлэрин салайааччытынан үлэлээбитэ. Кинини батыһан тимир көлө тэһинин тулпут кыргыттар — Анна Башарина, Елена Антонова Лазарева, Мария Ильинична Сидорова, Мария Лукинична Толстякова сааскы ыһыыга былааннарын ыраабынанкуһаран тырахтаруматыгынкэмчилээн үгүс ахсааннаах мэтээллэринэн, бочуоттаах Грамоталарынан наҕараадаламмыттар. Елена Антонова суоптардыы сылдьан, сэрйигэ барар биір дойдулаабын Бэстээххэ киллэрбитэ.

Кэлин Чурапчы нэһилиэгэр олохсуйбут биһиги бары ытыктыыр, кизн туттар киһибит М.Н. Сибиряков күн күбэй ийэтэ Акулина Макарова колхуос сүүрбэли ынабынан кыһынын от тизээн

сүһү үлэтин туох-баар ис-тас үлэтин толорон, сайынын ити ынахтарын ыанньыкты-ыанньыкты от үлэтигэр, бурдук быһыытыгар сылдьан, 1947с. сэрйи сылларыгар «Килбизинээх үлэтин иһин» диэн И.В. Сталин төбөлөөх мэтээлинэн наҕараадаламмытын кэпсээбитэ. Сизин ааха Николай Максимовичтаахха олордобуна, чиэстээһин биэчэрин ытаары, кинини көрбүтүм, кэпсэпитим, сүрдээх үтүө санаалаах кырдыабыс эбит диэн өйдөбүл хаалбыт.

1943 с. адэркээн медсестра Анна Степановна Слепцова кыыллыбыт өстөөбү утары хапсыһыыга ынырыллыбыт биір дойдулаахтары, барыта 70-ча киһини, Иркутскайынан Дасан станцияга диэри арыаллаабыта. Аара ыалдыы да, ас быстарыта да үгүс этэ, сатыылааһын эмиз баара. Оччолорго 24 саастаах кыыс ону барытын кытаанах санаатынан тулуйбута. Кэлин Анна Степановна сэллиги эмтиир диспансерга үлэли сырыттабына тыйаатырга ыныран чиэстээбиллит.

Мария Алексеевна Макарова 15 саастаабар тулаайах хаалбыта. Икки харабынан мөлтөх буолан, аймахтара Намна кыамматтар дьылэригэр

дьаһайан ыылпыттара. Суруйааччы Унаар Уолун көмөтүнэн 1942 сылтан 1946 сылга диэри Хотугу Муустаах аһыйаанна «Сталин» диэн ледоколга поварынан үлэлээбитэ. Ити ледокол Америкадан кэлэр таһаҕаһы «Новая Земля» арыыга сүөкээбитин Тикси пордугар таһара.

Ити курдук, сэрйи-сут сылларыгар бэйэлэрин харыстаммакка үлэлээбит учуутал Евдокия Васильевна Постникова, эргизэн үлэһитэ Елена Семеновна Кондратьева, Александра Михайловна Матвеева, Прасковья Спиридоновна Шестакова, Екатерина Петровна Нестерева — оччотообу куустээх үлэни намчы санныларыгар сүктүт, Кыайыы туһугар хорсундук үлэлээбит хоодуот кыргыттар. Бу бары үкчү дьылбалаах хаарыан дьоммут күн бүгүн биһиги оробутугар суохтар эрэри, кинилэр — биһиги «оскуолабыт», биһиги кизн туттуубут буолаллар. Кинилэртэн үөрэнэбит олобу сыаналыырга өйдүүргэ, күүскэ да күүскэ таптыырга.

Надежда ЗАБОЛОЦКАЯ,
«Арчы» дьиэтин сэбиэдиссэйэ.

Доруобуйа харыстабыла -- сэрйи сылларыгар

Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэрйи сабаланытыгар оройуонна доруобуйа харыстабыла сана атабар туран ээрэ, отутус сылларга оройуон киинигэр 25 куйкалаах оройуоннаабы балыһа үлэлиирэ. 1935 сыллаахха трахоманы, 1936 сыллаахха сэллиги эмтиир лууннар, 1939 сыллаахха 30 куйкалаах сэллиги эмтиир санаторий аһыллыбыттар. 1941 сыллаахха аптека аһыллыбыта. Барыта 4 быраас, 35 орто үөрэхтээх эм үлэһитэ үлэлиирэ. Санитарнай чэбдигирдэр үлэһити тэрийэр санитарнай иниспизксийэ баара. Оччотообу эмчиттэр трахома, сэллик, титирир, илиистик курдук социальнай, үгүс сыстыганнаах ыарыылары утары араас көрүннээх эмтиир-сэрэтэр үлэһити ыыталлара. Сэрйи иннинээһи сылларга, итини таһынан, санитарнай-обороннай үлэһэ улахан болломто ууруллара. Хас биірдии эмчит ГСО уонна БГСО значкистарын бэлэмнээһинигэ 72 чааһы үлэлиэхтээбэ. 1941 сыллаабы саас оройуон эмчиттэрэ сааскы ыһыы үлэтин көмөтүнэн хааччыһыны түмүктээн, сайынны дьаһыллаларга уонна пионерскай лаабырдарга оболору көрүүгэ, от үлэтин хааччыһыыга бэлэмнээ сылдьаллара. Суостаах сэрйи сураба кэлэрин кытары эм үлэһиттэрэ байыаннай медицинскэй хамыһыһа үлэтигэр тардыллыбыттар, армияга ыгырыллааччылары (призывниктары) эмтээһининэн, чэбдигирдиинэн дьарыктаммыттар. Ол курдук, бэс ыйын 26 күнүгэр 1921-1922сс. төрүөх, атырдьах ыйын 9 күнүгэр 1905-1918сс. төрүөх байыаннай эбээһинэстээхтэри көрүү буолбута. Хамыһыһа кэмигэр эмчиттэр призывниктарга санитарнай обработканы, танастарын дезинфекциялааһыны ыыталлара. Оройуоннаабы балыһаба, медпууннарга ыарыах призывниктары эмтээһин тэриллиттэ. Ордук трахомалаахтар элбэх этилэр.

Оройуон эмин үлэһиттэриттэн армияга бастагынан, бизлэрдэр Феодосий Васильевич Петров, Михаил Емельянович Калина, аптека сэбиэдиссэйэ Петр Семенович Самсонов ынырыллыбыттар.

1941 сыл балаан ыйыгар сэллиги эмтиир санаторий сабыллыбыта, оройуоннаабы балыһа быстах кини дьыэтигэр көһөрүллүбүтэ. 1942 сыллаахха күһүн оройуон 41 колхуона хоту көһөрүллүүтэ утаарыллыбытыгар, эмчиттэр аара Бэстээххэ диэри суолга медпууннары аһан көмөнү онорбуттара. Бу сылларга ордук сэллик ыарыы өрө турбута. Быһаччы хоргуйан өлүү элбээбитэ. Кыра оболор рахитынан, сыынганан ыалдьаллара. Манна олохтоох эмчиттэр көмөлөһөр кыахтара суобун үрдүнэн, аны кырдыктаах ыспыраатканы бизлэллэрэ көнүллэммит атэ. Оһобунан оттуллар, чүмэчинэн, лаампанар, сырдатыллар, хаарбах мизбэллээх, ханнык да медицинскэй аппаратурага, оборудованиета суох

балыһаларга бу дьылларга эмчиттэр үлэлииллэрэ өссө ыараабыта. Эмп-томп быстыбыта, инструмент тийбэтэ. Оттор мастарын, туттар ууларын-хаардарын бэйэлэрэ бэлэмнииллэрэ. Алаастарынан бытанан олорор нэһилиэнньэни оһобунан, атынэн кэрийэллэрэ. Санитарнай-обороннай үлэни салгыы күүскэ ыытан, бу дьылларга барыта 6900 ГСО уонна ПВХО значкистара бэлэмнэммиттэрэ. 1943 сыллаахха Дьокуускай куорат эм үлэһиттэрин ынырыллары өйөөн, «Медицинский работник Якутии» диэн санитарнай самолет оһобуллуутугар 27 тыһыынча солкуобай үбү, 1944 сыллаахха «Советская Якутия» танковай колоннаба 9725 солкуобайы, босхоломмут оройуоннары чөлүгэр түһэриигэ 6444 солкуобайы, фронтовиктар оболоругар көмө пуондатыгар 2510

Байыаннай призывной. Унаттан үһүс-быраас Л.М. Большова, төрдүс — миздсизстэрэ Ф.Н. Иннокентьева. Хаһастан бастагы — Д.М. Гоголева, иккис — Л.М. Большова.

солкуобайы хомуйан туттарбыттар. Ити патриотическай өрө күүрүүлэрэ Верховной Главнокомандующей И.В. Сталин махтал талэһирээмэтинэн бэлэстэммитэ.

Ити сылларга ийэлэр уонна оболор доруобуйаларын харыстабылыгар улахан болломто ууруллубута. 1943 сыллаахха Чурапчыга оройуоннаабы балыһа иһинэн ободьахтар консультацията аһыллыбыта. Дьахталлар дьыэбэ оболоноллорун аччатыыга кинилэргэ уонна кыра саастаах оболорго патронахтааһын үлэһэ күүһүрбүтэ. Оскуолаларга оболор доруобуйаларын ый аайы көрөллөрө. Тына уонна былчархай актыыбынай сэллигинэн ыалдыбыт оболору балыһаба медпууннарга сытыаран эмтииллэрэ. Мөлтөх оболорго эбии аһылык анаара. Хас оскуола аайы «Кыһыл Кириэс» уопсастыбатын маннайгы сүһүөх тэрилтэтин, хас кылаас аайы ГСО значкистарыттан санитарнай постары тэрийэллэрэ. 1944 сыллаах сайын, хоту көһөрүллүбүт колхуостары төттөрү көһөрүү сабаламмыта. Аччыктаан ырбыт, ыарыах дьонно эминэн, эбии аһылыгынан көмөлөһүү оройуон эмчиттэригэр сүктэриллиттэ. Ыарыахтары тутта балыһаларга,

Т.А. Марчук.

медпууннарга сытыаран эмтииллэрэ, эпидемиялар тарбаныыларын утары үлэлэр күүһүрдүллүбүттэрэ. Бүгүн биһиги сэрйи ыар сылларыгар оройуонна дьон доруобуйатын харыстабылыгар бэйэлэрин харыстаммакка үлэлээбит эм үлэһиттэрин ааттарын дириг ытыктабылынан, кинилэр хорсун быһыыларыгар сүгүрүйэн туран ааттыбыт.

1940 сыллаахха оройуонна кэлбит терапевт идэлээх Валентина Семеновна Абаянцева сэрйи сылларыгар кылаабынай бырааһынан үлэлээбитэ. Кэргэннээх этэ, оболоммута, 1948 сыллаахха дойдутугар барбыта.

Тихон Авксентьевич Марчук биһиги оройуонмутугар 1937 сыллаахха кэлбитэ. Окулист идэлээх быраас сэрйи сылларыгар амбулатория даһаны, стационар даһаны бырааһынан үлэлээбитэ. Араас суһал түгэнигэр хирургическай да эпэрээсийэни онороро. Сэрйигэ барыахтаах призывниктары көрөр призывной хамыһыһа үлэтин салайара. 50-с, 60-с сылларга трахома ыарыһы утары кизн далааһыннаах эмтиир-сэрэтэр үлэни тэрийэн, бэйэтэ эмтээн, эпэрээсийэлээн, бу ыарыы тохтуурун ситиспитэ, оройуонна

харах ыарыһыларын сэрэтэр-эмтиир сулууспаны тэрийбитэ. 1966 сыллаахха диэри, 29 сыл устата үлэлээбитэ. РСФСР үтүөлээх бырааһа, «Чурапчы оройуонун бочуоттаах граждана» ааты ылбыта, «Бочуот эһага» уордьанынан наҕараадаламмыта.

1939 сыллаахха адэркээн терапевт кыыс Лидия Михайловна Большова кэлбитэ. Кини тубсанаторий кылаабынай бырааһынан ананан, көндөйө эрэ бүтэн турар икки мэндизмэннээх типовой сана дьыэни ситэртэрэн, оборудованиетын, мизбэлин булан-талан үлэһэ киллэртэритэ уонна олохтоох дьон доруобуйатын туһугар күүрэн-хааран үлэлээн испитэ. Сэрйи буолан, санаторий сабыллыбытын кэннэ Лидия Михайловнаны райздраотдел сэбиэдиссэйинэн туруорбуттара. Кини манна сэрйи ыар сылларыгар, 1944 сыл алтынныһа, Дьокуускайга кириэр диэри үлэлээбитэ. Кэлин өр кэмнэ өрөспүүбүлүкэтээби балыһа кылаабынай бырааһын солбуйааччынан, физиотерапевт бырааһынан үлэлээбитэ. Саха АССР үтүөлээх бырааһа.

Түөрт уонтан таһа сыл, этэргэ дьылы, үгүс дьонно үрүт аанһал буолбут Анна Степановна Слепцова сэрйи сабаланытыгар тубсанаторийга сизэстэрэлиир этэ. 1942 сыллаахха, күһүн хоту көһөрүллүү кэмигэр, Чаачыгыйга медпуун аһан, нэһилиэнньэбэ эм көмөтүн онорбута. 1943 сыл сайынгар, маннай, Чурапчыттан, онтон салгыы Дьокуускайтан Иркутскай уобалас Дасан станциятыгар диэри араас эрэи-кыһалҕаны көрөн, сэттэ сүүсчээ призывнигы арыаллаан илдьибитэ. Аны төттөрү дойдутугар кэлэригэр, бааһыран уонна ыалдьан армияттан төннөн иһэр биір дойдулаахтары бүүбэйдээн аһалбыта, кырдык даһаны, сэрйигэ быһаччы кыттыыттан итэһэ суох хорсун быһыы этэ.

Оройуоннаабы балыһаба сэрйи кэмин сизэстэрэлэрэ — Федора Никифоровна Иннокентьева, Дария Михайловна Гоголева, Екатерина Петровна Никонорова уонна да атыттар быраастарга көмөлөһөн үлэлээбиттэрэ. Улуу Кыайыһы уһансыбыттар.

Оччотообу көлүөнэ эмчиттэр сэрйи ыар кэмнэригэр бэйэлэрин харыстаммат сыралаах үлэлэринэн идэлэригэр толору бэриниилээхтэрин көрдөрбүттэрэ, кинилэр иннилэригэр, туруоруллубут эпизиттээх сорукары чиэстээхтик толорбуттара, туһунан да кэмнэммит хорсун быһыыга таһаар үтүө холобуру көрдөрбүттэрэ. Кинилэр өлбөөдүйбэт үтүө холобурдара эдэр эмчиттэргэ көлүөнэттэн көлүөнэбэ бэриллэн иһиэбэ.

Любовь ГРИГОРЬЕВА,
Чурапчытаабы киин балыһа
клинико-диагностическай
лабораториятын сэбиэдиссэйэ.

П.Н. Сокольников аатынан
оройуоннаабы киин балыһа мусуобун
матырыһаллара туһанылыһылар.

АРАССЫЙА БЭРЭСИДЫЭНИН ГРАНЫН ЫЛЛА

Ылам Ыйын 1 күнүгэр "Улус Медиа" саайтыгар, сахалар айар-тутар бырайыактарын сайыннарыыга Арассыыйа Бэрэсидьиэнин гранынын ыллылар диэн үөрүүлээх сонун тахсыбыта. Онно Чурапчы улуутун Андрей Саввин аатынан этнография уонна устуоруйа түмэллэригэр научнай үлэһитэ Ольга Андреева биэр бастакынан заттаммыт этэ.

Ольга Анатольевнаны кытары сибээскэ тахсан граны ыллы сүрүн хайысхатын, туохха туһайыллан үлэ ытыллыахтаабын туһунан ыйыталастыбыт, онуоха кини манньк кэпсээтэ: — Былырын кыһын, РФ култуурада министриэтибэтин саайтыгар аһаҕас граннар кэрчиктигэр кириэн, туһааннаах тизмэнэн кирисэн көрүөхкэ баар эбит диэн санаа үөскээбитэ. Бырайыактын ый кэринэ суруйбутум. Маннай, бэйэм Өлүөхүмэттэн даҕаны төрүттээрим быһыытынан, летчик Вера Захарованы интервизиргээбитим ити кэнииттэн салгыы үөрэттим саҕаламмыта диэххэ сөп. Холобура, Чурапчытан төрүттээх Дмитрий Брыскаев туһунан дьон үкүн билбэт, олус талааннаах хирург кэлэн аастыт эбит, оннооҕор фронтта саллааттар: "Өскөтүн миниги Брыскаев эмтиир буоллабына, мин хайаан да атаһар турабын", - диэн бэйэлэрин икки ардыларын кэпсэтэллэр эбит. Кини эппэрээсийэллэр остоолугар биэр даҕаны кини суорума суолламматах, кини барыларын быһыабыт. Бу — интервизинэй! Оттон Гаврил Протодаьяков уонна Семен Флегонтов тустарынан кини анаардаас кинилэри Дьоруойдар эрэ диэр кыахтаах, үүнэн илэр көлүүнэ хайаан даҕаны биллээтэх.

Үлэбит биэр дьоруойдарыт тустарынан буолар: сахалартан бастакы дьахтар летчик Вера Захарова, норуот Дьоруойа, артиллерист Гаврил Протодаьяков, биэс бойобуой уордьаннаах, биллиилээх сапер-инженер Семен Флегонтов уонна хирург-быраас Дмитрий Брыскаев. Сүрүн тутулугар Аба дьоруу Улуу сэриитигэр араас идэлээх дьон — хорсуннук кыргыспытара диэн өйдөбүлү илэрэн көрдөрөөрү кыһаннабыт. Үлэбит өссө даҕаны сып кэринэ ытыллар. Түмүкэ улус дьонно оҕотуттан-кыдыаһаһтар тийэ көнүл кириэн көрөр кыахтаһахтара. Биһиз виртуальной-мультимедийнэй буолан интерактивнай остоолуулаах буолар, онно каарта, кэрийэр түһүмэхтэрэ (туры) барыта дьэңкээтэ көстүөхтээх. Ону таһынан хас биридди дьоруой туһунан олорон кэрчиктирбиттэн ситилии кэпсэниһэ, ити тула билгитин күүскэ үлэһити олоһот. Дьин иһигэр, граны ыллыга улахан эрэл суох этэ. Ити иннинэ өрөспүүбүлүкэ граныгар кирисэн көрбүтүт даҕаны, үтүө түмүктэри аҕалбатаҕа. Бу үөрүүлээх сонуну ыам ыйын 1 күнүгэр, дьирэктэрим Юрий Семенович төлөпүүнүн эрийэн эппитэ. Ити туһунан санаабаҕа да сылдыар этим, аастыт сып түмүгүнэн манньк ситилии кэпсэ. Граны суруйууга тизмэн актуальнай уонна ол үлэһит үлүһүйэн туран суруйдаахына, туох барыта кыаллар эбит. Докумуннарын тоһоруу, хомуйуу өттүнэн кэмэ уустуктардаах, устала о.д.а. докумуннар нотариус нөҕүө бигэргэтиллэн, барыта баар буолара ирдэнэллэр эбит. Салгыы дьону элбэтэн, үйэттэн үлэһитиниһэ санаалар бааллар эрэри, барыта үбүлэһиттэн тутулуктаах. Түгүнэн туһунан, үлэһит кэрчиктирбиттэн уонна дьирэктэрбэр Юрий Толстоуховка дириг махталбын тирдэбин. Кинилэр күүс-көмө буолан, өттөөх информациялары, каартыскалары биэрэн, манньк улахан ситилии улуска кэллэ. Барыта түмүктэннэбинэ, үлэбит уратытын (изюминкатын) өссө көрөн иһиэхтэр, ол туһунан ситилии кэпсэи барылым.

Өссө тэҕүл Ольга Анатольевнаны уонна Чурапчыт улуутун түмэллэри бары үлэһиттэрин улахан ситиһиһиһинэн — гран ылбыттарынан, итиитик-истинник эбэрдэлибит! Үлэбит-хамнаскыт таһаарылаах буоллун, ылсыбыт үлэбит үлэһит, үтүө түмүктэрдээх буоллун!

Кэпсэттэ Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Внимание, ледоход!

В связи с повышением температуры наружного воздуха, интенсивной оттепелью снежного покрова, ослаблением структуры льда на реках, озерах и в реках, просит население воздержаться от выходов в зоны возможного подтопления.

Приближается ледоход, и во время прохождения нередко происходят несчастные случаи с людьми на льду, особенно с детьми. Ледоход привлекает внимание детей и взрослых, однако лед коварен, он не прощает беспечности и неосторожности.

В эту пору нужно быть предельно осторожными, так как под воздействием воды и льда берега размываются и обваливаются. Поэтому стоять на краю обрывистого берега опасно. Будьте внимательны!

Во время ледохода запрещается пользоваться моторными и резиновыми лодками, катерами.

Жители, оказавшиеся в затопляемых местах, должны поднять имущество на более высокие места, а сами эвакуироваться в незатопляемые места, взяв с собой документы, продукты питания и теплые вещи.

Весенний разливы рек в Якутии совпадают со сроками открытия наводнения. Многие охотники с целью добычи наибольшего количества трофеев и уединения перемещаются в это время на острова, спускают на реки маломерные суда, используя надувные лодки и металлические корпуса, забывая о быстро меняющейся в эти дни ситуации на реках.

Именно в сезон охоты и происходит большинство несчастных случаев на воде и причиной тому чаще всего — несоблюдение элементарных правил безопасности на водных объектах.

- Перегрузка лодки (перегруз судна пассажирами приводит к несчастным случаям);
- Управление, посадка, высадка и перевозка пассажиров без надетых спасательных жилетов;
- Раскачивая лодку, вставать во весь рост, садиться на борт;
- Меняться местами при движении лодок и катеров;
- Выходить на маломерном судне в темное время суток;
- Выходить на лодке в нетрезвом состоянии (пьянство — основная причина гибели на воде).

Если вы оказались в холодной воде:

- не паникуйте, сбросьте тяжелые вещи, удерживайтесь на плаву, зовите на помощь;
- держите голову высоко над поверхностью воды, постоянно зовите на помощь.

Бывают ситуации, когда пострадавший не может самостоятельно выбраться из воды или когда спасаются дети, в этой ситуации нужна срочная помощь. Делать это нужно незамедлительно и очень осторожно.

Если беда произошла недалеко от берега и пострадавший способен к активным действиям, ему нужно бросить веревку. Подать длинную палку, ветку, доску, лестницу.

Сообщите пострадавшему криком, что идете ему на помощь, это придаст ему силы, уверенность, надежду.

Для обеспечения безопасности необходимо использовать подручные средства: доску, шест, веревку.

Действовать нужно решительно, смело, быстро, поскольку пострадавший теряет силы, замерзает, может погрузиться под воду.

После извлечения пострадавшего из ледяной воды его необходимо незамедлительно согреть, отнести к ближайшему жилью.

Помните: только быстрые и слаженные действия помогут предотвратить беду.

Уважаемые охотники! Собираясь на охоту, сообщите близким о количестве выезжающих людей и примерном маршруте вашего движения, не забудьте взять запасную теплую одежду, продуктов должно быть несколько больше, чем необходимо. Если потребуются помощь, воспользуйтесь средствами сигнализации — фонарем или сигнальными патронами, можно подавать сигналы яркой тканью.

Госинспектор Ю.Ф. МУСТИНОВ.

— КӨР-СЭРГЭЭ —

НВК Саха

«Саха» НКХ ханаалын
ЫЛАМ ЫЙЫН 18-24 күнүнээҕи бырагыраамата

НВК Саха

Ылам Ыйын 18 күнэ Бэнидизинньик 07:00 - Эрдэһиттэр 6+ 09:00 - Дьирэктэр олоһун! 09:30 - Сатабыл 12+ 10:00 - Помните! Через века, через года! 10:15 - Фиксики 6+ 10:30 - Мультфильмы 6+ 10:45 - Чэйин, биһиги ыллыабын! 12+ 11:00 - Брифинг 12+ 11:15 - Талбан 12+ 12:00 - Новости 12+ 12:15 - Кыайы-75 12+ 12:30 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+ 13:15 - Солдатские истории 12+ 13:20 - Бессмертный подвиг матерей 12+ 13:25 - Фонд памяти 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 13:45 - Актуальное интервью 12+ 14:00 - Кэл, олоһ, сэлэргэһиһ 12+ 15:00 - Новости 12+ 15:15 - Полярная звезда 16:00 - Сэри ханан да буолбатын! 6+ 16:15 - Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат! 12+ 16:45 - Аал-луук мас 12+ 17:30 - Солдатские истории 17:45 - К Дню музеев 6+ 18:00 - Новости 12+ 18:15 - Дойдум дьонно 12+ 18:30 - Айспог 12+ 18:45 - Актуальное интервью 12+ 19:00 - Талбан 12+ 19:45 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 20:45 - Ырыаһын алтыһан... 12+	21:45 - Өрөн өй 12+ 23:00 - Кэнсиэр 12+ Ылам Ыйын 19 күнэ оптуорунньук 07:00 - Эрдэһиттэр 6+ 09:00 - Дьирэктэр олоһун! 09:30 - Сатабыл 12+ 10:00 - Помните! Через века, через года! 10:15 - Фиксики 6+ 10:30 - Мультфильмы 6+ 10:45 - Чэйин, биһиги ыллыабын! 12+ 11:00 - Брифинг 12+ 11:15 - Талбан 12+ 12:00 - Новости 12+ 12:15 - Кыайы-75 12+ 12:30 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+ 13:15 - Солдатские истории 12+ 13:20 - Бессмертный подвиг матерей 12+ 13:25 - Фонд памяти 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 13:45 - Актуальное интервью 12+ 14:00 - Чэйин-чэбдик буолуосун 12+ 15:00 - Новости 12+ 15:15 - Полярная звезда 16:00 - Сэри ханан да буолбатын! 6+ 16:15 - Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат! 12+ 16:45 - Аал-луук мас 12+ 17:30 - Солдатские истории 17:45 - Сэри ханан да буолбатын! 6+ 18:00 - Новости 12+ 18:15 - Дойдум дьонно 12+ 18:30 - Айспог 12+ 18:45 - Актуальное интервью 12+ 19:00 - Талбан 12+ 19:45 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+	20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 20:45 - Ырыаһын алтыһан... 12+ 21:45 - Өрөн өй 12+ 23:00 - Кэнсиэр 12+ Ылам Ыйын 20 күнэ сэрэдэ 07:00 - Эрдэһиттэр 6+ 09:00 - Дьирэктэр олоһун! 09:30 - Сатабыл 12+ 10:00 - Помните! Через века, через года! 10:15 - Фиксики 6+ 10:30 - Мультфильмы 6+ 10:45 - Чэйин, биһиги ыллыабын! 12+ 11:00 - Брифинг 12+ 11:15 - Талбан 12+ 12:00 - Новости 12+ 12:15 - Кыайы-75 12+ 12:30 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+ 13:15 - Солдатские истории 12+ 13:20 - Бессмертный подвиг матерей 12+ 13:25 - Фонд памяти 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 13:45 - Актуальное интервью 12+ 14:00 - Кэл, олоһ, сэлэргэһиһ 12+ 15:00 - Новости 12+ 15:15 - Полярная звезда 16:00 - Сэри ханан да буолбатын! 6+ 16:15 - Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат! 12+ 16:45 - Аал-луук мас 12+ 17:30 - Солдатские истории 17:45 - Сэри ханан да буолбатын! 6+ 18:00 - Новости 12+ 18:15 - Дойдум дьонно 12+ 18:30 - Айспог 12+ 18:45 - Актуальное интервью 12+	интервью 12+ 19:00 - Талбан 12+ 19:45 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 20:45 - Ырыаһын алтыһан... 12+ 21:45 - Өрөн өй 12+ 23:00 - Кэнсиэр 12+ Ылам Ыйын 21 күнэ чэппиэр 07:00 - Эрдэһиттэр 6+ 09:00 - Дьирэктэр олоһун! 09:30 - Сатабыл 12+ 10:00 - Помните! Через века, через года! 10:15 - Фиксики 6+ 10:30 - Мультфильмы 6+ 10:45 - Чэйин, биһиги ыллыабын! 12+ 11:00 - Брифинг 12+ 11:15 - Талбан 12+ 12:00 - Новости 12+ 12:15 - Кыайы-75 12+ 12:30 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+ 13:15 - Солдатские истории 12+ 13:20 - Бессмертный подвиг матерей 12+ 13:25 - Фонд памяти 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 13:45 - Актуальное интервью 12+ 14:00 - Чэйин-чэбдик буолуосун 12+ 15:00 - Новости 12+ 15:15 - Полярная звезда 16:00 - Сэри ханан да буолбатын! 6+ 16:15 - Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат! 12+ 16:45 - Аал-луук мас 12+ 17:30 - Солдатские истории 17:45 - Сэри ханан да буолбатын! 6+	18:00 - Новости 12+ 18:15 - Дойдум дьонно 12+ 18:30 - Честный разговор 19:00 - Талбан 12+ 19:45 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 20:45 - Ырыаһын алтыһан... 12+ 21:45 - Өрөн өй 12+ 23:00 - Кэнсиэр 12+ Ылам Ыйын 22 күнэ бэтиһинэ 07:00 - Эрдэһиттэр 6+ 09:00 - Дьирэктэр олоһун! 09:30 - Сатабыл 12+ 10:00 - Помните! Через века, через года! 10:15 - Фиксики 6+ 10:30 - Мультфильмы 6+ 10:45 - Чэйин, биһиги ыллыабын! 12+ 11:00 - Брифинг 12+ 11:15 - Талбан 12+ 12:00 - Новости 12+ 12:15 - Кыайы-75 12+ 12:30 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+ 13:15 - Солдатские истории 12+ 13:20 - Бессмертный подвиг матерей 12+ 13:25 - Фонд памяти 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 13:45 - Актуальное интервью 12+ 14:00 - Чэйин-чэбдик буолуосун 12+ 15:00 - Новости 12+ 15:15 - Полярная звезда 16:00 - Сэри ханан да буолбатын! 6+ 16:15 - Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат! 12+ 16:45 - Аал-луук мас 12+ 17:30 - Солдатские истории 17:45 - Сэри ханан да буолбатын! 6+	17:45 - Сайылык күнүнэн! 18:00 - Новости 12+ 18:15 - Дойдум дьонно 12+ 18:30 - Айспог 12+ 18:45 - Актуальное интервью 12+ 19:00 - Талбан 12+ 19:45 - «Аспыт ааспат амтана-2» телесериал 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 20:45 - Ырыаһын алтыһан... 12+ 21:45 - Өрөн өй 12+ 23:00 - Кэнсиэр 12+ Ылам Ыйын 23 күнэ субуота 07:00 - Геван 12+ 07:30 - Кэл, олоһ, сэлэргэһиһ 12+ 08:30 - Парламентский вестник 12+ 08:45 - Саха итэҕэлэ 12+ 09:15 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Хранители времени 10:15 - Ырыаһын алтыһан... 12+ 12:00 - Новости 12+ 12:15 - Ырыаһын алтыһан... 12+ 12:30 - Автографы Победы 13:15 - Солдатские истории 13:20 - Бессмертный подвиг матерей 12+ 13:25 - Фонд памяти 12+ 13:30 - Новости 12+ 13:45 - Актуальное интервью 12+ 14:00 - Чэйин-чэбдик буолуосун 12+ 15:00 - Новости 12+ 15:15 - Живые голоса войны 16:00 - Сайын кэлбитинэн! 16:15 - Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат! 12+ 16:45 - Аал-луук мас 12+ 17:30 - Солдатские истории 17:45 - Сайын кэлбитинэн! 18:00 - Новости 12+ 18:15 - Истин илдьит 6+ 18:45 - Сэри ханан да буолбатын! 6+	буолбатын! 6+ 19:00 - Сайын кэлбитинэн! 19:15 - Ис сурахтан 6+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 20:45 - ТВ-спорт 12+ 21:45 - Кэнсиэр 12+ Ылам Ыйын 24 күнэ баскыһыанньа 07:00 - Геван 12+ 07:30 - Кэл, олоһ, сэлэргэһиһ 12+ 08:30 - Будем вместе 12+ 08:45 - Простые истины 09:15 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Хранители времени 10:15 - Ырыаһын алтыһан... 12+ 12:00 - Новости 12+ 12:15 - Ырыаһын алтыһан... 12+ 12:30 - Автографы Победы 13:15 - Солдатские истории 13:20 - Бессмертный подвиг матерей 12+ 13:25 - Фонд памяти 12+ 13:30 - Новости 12+ 13:45 - Актуальное интервью 12+ 14:00 - Чэйин-чэбдик буолуосун 12+ 15:00 - Новости 12+ 15:15 - Живые голоса войны 16:00 - Сайын кэлбитинэн! 16:15 - Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат! 12+ 16:45 - Аал-луук мас 12+ 17:30 - Мое Якутия 12+ 18:00 - Новости 12+ 18:15 - Истин илдьит 6+ 18:45 - К Дню славянской письменности и культуры 6+ 19:15 - Ис сурахтан 6+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 20:45 - Ыллаа-ыллаа! 12+ 21:45 - Кэнсиэр 12+
--	---	--	--	---	---	---

Наслехный Совет депутатов муниципального образования «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) Республики Саха (Якутия) внеочередной сессии IV созыва
РЕШЕНИЕ № 336
от 15 мая 2020 г.

О ВНЕСЕНИИ ИЗМЕНЕНИЙ В ПОЛОЖЕНИЕ «О НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКЕ ПО МЕСТНЫМ НАЛОГАМ МО «ЧУРАПЧИНСКИЙ НАСЛЕГ» МР «ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС (РАЙОН)»

Наслехный Совет депутатов муниципального образования «Чурапчинский наслег» РЕШИЛ:

В соответствии с Указом Главы Республики Саха (Якутия) от 24 марта 2020 года №1075 «О первоочередных мерах поддержки субъектов малого и среднего предпринимательства, оказавшихся в зоне риска в связи с угрозой распространения новой коронавирусной инфекции (COVID-19) в Республике Саха (Якутия)» внести в Положение «О налоговой политике по местным налогам» МО «Чурапчинский наслег» от 18.11.2014 г. №108 (с изменениями от 28.11.2016 г. №206, от 26.11.2019 г. №310) следующие изменения:

1. в разделе «Земельный налог» в статье 2 «Налоговые льготы» добавить пункт следующего содержания:

«Освободить от уплаты земельного налога организаций за 2020 год и индивидуальных предпринимателей за 2019 год, основным видом деятельности которых согласно записи в Едином государственном реестре юридических лиц или Едином государственном реестре индивидуальных предпринимателей по состоянию на 1 марта 2020 года являются:

1. Пошив и вязание прочей верхней одежды по индивидуальному заказу населения (код ОКВЭД 14.13.3)
2. Пошив и вязание прочей одежды, головных уборов по индивидуальному заказу населения (код ОКВЭД 14.19.5)
3. Строительство жилых и нежилых зданий (код ОКВЭД 41.2)
4. Строительство автомобильных дорог и автомагистралей (код ОКВЭД 42.11)
5. Деятельность легкового такси и арендованных легковых автомобилей с водителем (код ОКВЭД 49.32)
6. Перевозки пассажиров сухопутным транспортом по заказам (код ОКВЭД 49.39.3)
7. Деятельность ресторанов и кафе с полным ресторанным обслуживанием, кафетериев, ресторанов

- быстрого питания и самообслуживания (код ОКВЭД 56.1.1)
8. Деятельность предприятий общественного питания по прочим видам организации питания (код ОКВЭД 56.29)
9. Управление эксплуатацией жилого фонда за вознаграждение или на договорной основе (код ОКВЭД 68.32.1)
10. Предоставление услуг парикмахерскими и салонами красоты (код ОКВЭД 96.02)
11. Торговля розничная цветами и другими растениями, семенами и удобрениями в специализированных магазинах (код ОКВЭД 47.78.1)
12. Торговля розничными предметами культового и религиозного назначения, похоронными принадлежностями в специализированных магазинах (код ОКВЭД 47.78.4)
13. Торговля розничная мужской, женской и детской одеждой в специализированных магазинах (код ОКВЭД 47.71.1)
14. Торговля розничной одеждой в специализированных магазинах (код ОКВЭД 47.71)
15. Торговля розничная мебелью, осветительными приборами и прочими бытовыми изделиями в специализированных магазинах (код ОКВЭД 47.59)
16. Производство хлеба и мучных кондитерских изделий, тортов и пирожных надлительного хранения (код ОКВЭД 10.71)

Для подтверждения правомерности применения налоговой льготы, установленной настоящим пунктом, налогоплательщики юридические лица представляют в налоговый орган по месту учета одновременно с налоговой декларацией по земельному налогу за 2020 год заявление и подтверждающие документы.

2. Настоящее решение вступает в силу со дня его официального опубликования.

3. Опубликовать настоящее решение опубликовать в улусной газете «Саца олох».

4. Настоящее решение обнародовать путем размещения на официальном сайте администрации и на официальном информационном портале РС (Я) «churapcha.sakha.gov.ru».

В.Д. Сивцев,
глава МО «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) РС (Я),
Е.В. Попов,
председатель наслежного Совета депутатов МО «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) РС (Я).

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

С.Д. Флегонтов аатынан Хадаар орто оскуоланын дирижктэрин Александр Петрович Лукины уонна бары учууталлары, үөрэнээччилэри, пионердары, үлэһиттэри Улуу Кыайы 75 сылынан ис сүрэхпиттэн истинник эбэрдэлиибит!

Эһиэхэ баҕарабын чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, үлэһитигэр, үөрэххитигэр үрдүк ситиһишлэри, тус олоххутугар дьолу-соргуну!

Эбэрдэни кытта Герой-пионер Сима Сергеев биһгэ төрөөбүт балта, үлэ бэтэрээнэ, сэри
сылын оҕото Нина Сергеева.

— ПРОКУРАТУРА ИЙТИННЭРЭР —

Түөкүннэргэ киһирэн биэримэн!

Күнтэн күн суотабай телеүөнүнэн түөкүннэр эрийэн, итэҕэтиилээхтик албыннаан, дьон тус каарталарыттан харчы усталлара элбээн иһэр.

Албынныыр ньымалара сырыы айыы уларыйар. Ол курдук, бүтэһик ыйга Роспотребнадзор биһтэр прокуратура үлэһиттэрин ааптарыттан тэрилтэлэргэ уонна урбааньыттарга түөкүннэр эрийэн ити уорганнар үбүлүүдэринэн, эбэтэр Кыайы күнүнэн сибээстээн, сибээһи, кэмпиэт о.д.а. кыра бэлэхтэри ыларга харчынан көмөлөһүн диир этэллэр. Ону тэнэ баан счотун нүөмэрин этэллэр уонна этиибитин ылымматаларына, бэрэбиэркэли кэллэхтэ диир сааналлар.

Быһаарабын: Судаарыстыба уорганнара бары судаарыстыба бүдүүтүттэн үбүлэнэр буолан, тух да эбии үбүлээһиннэ каадырбаттар.

Холобур, 1992с. тохсунньу 17 күнүгэр тахсыбыт 2202-1 "Арасыйыа Федерациятын прокуратура туйунан" сөкүүнүн 52 ыст. олобуран, прокуратура уорганнарын үлэһиттэрин хамнастара, матырыйаалнай-техникскай хааччыллыыларга барыта Федерация бүдүүтүттэн үбүлэнэр диир ыйыллыбыт.

Онон, убаастабыллаах аҕа-аҕа, түөкүттэр эһиги харчыгытын алчарыйар инниттэн, кэрээнэ суох быһыылалларын өйдөөн, сэрэхтээх буоларгытыгар ыһарабын.

Иван ЯДРЕЕВ,
Чурапчы улуутун прокурора, юстиция аҕа сүбэһитэ.

— КЭРИЭСТЭБИЛ —

Аҕабыт олоҕо мэлдьи холобур буолуоҕа...

Күндү кэргэним, амаарх аҕабыт, эһэбит, хос эһэбит Чурапчы нэһилиэтин олохтоҕо, үлэ бэтэрээнэ, Хоту кыһарууллу кытылылааҕа **Местников Николай Николаевич** бу дьыл ыам ыйын 17 күнүгэр олохтон туораабыта 40 хонуҕа туолар.

Биһиги аҕабыт Кэбээйигэ Тыһаа нэһилиэгэр 1943 сыллаахха тохсунньу 11 күнүгэр төрөөбүтэ. Ити кэмтэ ийэтэ Марфа Михайловна, аҕата Николай Дмитриевич уонна эһэтэ Дмитрий Ефремович Кэбээйигэ көһөрүлүүгэ сылдьар кэмнэрэ этэ. Николай Николаевич — 4 оҕоттон улахан уоллара, таптап аата Чуурай диир буолар. Чугас дьоннорго, оҕо эрдэбинээһи доҕоттордо кинини наар Чуурайынан билэллэр. Оҕо сааһа Кындалга аастыта, ол иһин Кындал туһунан сүрдээх истин өйдөбүллээх, өрүү ахтар-саныыр буолара. Болтоноҕо нэчэ алынай оскуола кэнниттэн Хатылы нэһилиэгэр 7 кылааһы бүтэрэн баран Дьокүүскайдааһы 5Нэдээх ремесленнай училищегэ үөрэнэн столяр-мебельщик идэтин баһылаабыта. 1962 сыллаахха Чурапчыга маһы таҕастыыр кэмбинээккэ үлэһити кириэрттэн, 40-тан тахса сыл харыс да халбарыйбааха, биһр сиргэ — уйа туттубут Мурун Тыһыттыатын томторугар промкэмбинээккэ столярынан үлэлээннэ сылдьарыта. Сыралаах үлэти сыаналанан, В. И. Ленин төрөөбүтэ 100 сылын көрсө "За доблестный труд" мэтээлинэн Саха АССР Президиумун, олохтоох бырамыысыланнаас министэриститетин Бочуотунай грамоталарынан, "Коммунистическай үлэ удаарынныыга" баһиэнэн, у.о.д.а. элбэхтик наҕараадаламмыта.

1967 сыллаахха ийэбитин, Үөһээ Бүлүү Тамалакааньтан төрүттээх Мотрена Титовна Руфованы

кытта холбоһон ыал буолбуттара. Биэс оҕолонон, элбэх сиэннэнэн, хос сиэннэнэн, ийэбитинин 53 сыл дьонуннаах олоҕу олорон ааста. Биһиги аҕабыт улахан дьиз карган тирэнэр тирээ, үтүө сүбэһитэ этэ, олоххутугар учууталбыт, күнүбүзү олоххутугар ыйан-кэрээн биэрээччибит буолбута. Дууһата сылпыт, сөбүлүүр дьарыга — айымҕалыын алтыһыы, бултааһын уонна балыктааһын буолааччы, булду-алды хото бултуура уонна дыонугар-сэргэтигэр дэлэһини бэрээ, күндүлүү сылдьара. Уһанар идэтинэн эмиз үгүс дьонно көмөлөсүтэ, сана дьиз туттааччыларга холуодалары, ааннары, түнүктэри, киһи күннэтэ туттар малларын — олоппостору, ороннору ио-кирбэхтик оронор элбэх киһини үөрдүбүтэ. Оҕолорун, сиэннэрин кытта сир аһыгар, сайын үтүөтүгэр от-мас үлэтигэр, сүөһү көрүүтүгэр мэлдьи салайан илдьэ сылдьарын, үөрэтэрин сөбүлүүрү. Аҕабыт барахсан элбэх ыңчаттанан, доҕотторун-атастарын кытта үөрэ-көтө алтыһан, үлэлээччи-хамсаан дьоллоохтук олорон ааста. Кини олоҕо кэрэ кэпсээн буолан оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр мэлдьи ахтылла туруоҕа, эйбээс, сэмэй майгыта өрүү холобур буолуоҕа.

Таптааллаах киһибиҥ ыарахан ырыыга ылларбыт кэмизгэр көмөлөсүт, эрийэн чөлүстистит үрүк халааттаах дьин-чахы аанналарбытыгар, Чурапчытаагы киһи балыһа үлэһиттэригэр, чуоллаан кылаабынай бырааска Артем Михайлович Конофоновка, терапевт быраастарга Анна Конофоновна Пахомоваҕа, Христина Николаевна Кокомоваҕа, хирурдарга Илья Владимирович Оконешиковка, Иона Анатольевич Михайловка, онколог Сыраас Андрей Егорович Захаровка, офтальмолог Диана

Владимировна Сотниковаҕа, дерматолог Сахая Алексеевна Ноговицынаҕа, Дмитрий Ильич Слепцовка, хирургическай отделение салаааччытыгар Василий Саввич Поповка уонна бу отделение бары эйбээс майгылаах, сымнаҕас илгилээх сисэстэрэлэригэр, ону тэнэ алын медицинскай персоналыгар, "Суһал көмө" отделениетын бары үлэһиттэригэр махталбытын тирдэбит.

Аҕабытын сүтэрбит ыарахан күннэрибитигэр сүбэ-ама, күүс-көмө буолбут дьонно — аҕабыт истин доҕоро Чепалов Дмитрий Федоровичка, биһгэ үлэлээбит дьонугар Монастырев Гурий Гурьевичка, Винокуров Петр Петровичка, Дьяконов Александр Гавриловичка, бырааттарбытыгар Андрей Андреевич уонна Тимофей Андреевич Новгородовтарга, убайбытыгар Оконешиков Петр Васильевичка, кырдыаҕас күтүөттүгэр Слепцов Семен Михайловичка, Чурапчытаагы МУПК дирижктэригэр Попов Вячеслав Егоровичка уонна тэрилтэ бары үлэһиттэригэр, Болтоно нэһилиэгин дыһалтатыгар уонна бэтэрээннэрин сэбиэтигэр, үйэбит тухары эн-мин дэлэн опорбут ыкса ыалларбытыгар, ийэлээх аҕабыт биһгэ үлэлээбит, үөрэммит үөлээннээхтэригэр, доҕотторугар уонна бары аймактарбытыгар, чүгэс дьоммутугар барыгытыгар көмө, өйөбүл буолбуктутугар махтанабыт. Бары этэнгэ олорун, чэгиэнник сылдьын!

Кэргэнэ оҕолоро, сиэннэрэ,
хос сиэннэрэ.

Сэмэй мөссүүнэ мэлдьи тыыннаах хаалыаҕа...

Таптыыр, сылаастык ахтар амаарх аҕабыт, эһэбит, ытыктыыр убайыт, күндүтүк саныыр киһибиҥ Яковлев Петр Николаевич күн сириттэн соһучу барыта бу дьыл ыам ыйын 17 күнүгэр биһр сыта туолар.

Кини 1973 сыллаахха олунньу 5 күнүгэр Амма улуутун Өнньүүс нэһилиэгэр Варвара Алексеевна уонна Николай Петрович Яковлевтар дьиз кэргэннэригэр бастаы уол оҕонун күн сирин көрбүтэ. Аҕабыт оҕо сааһа ийэтин дойдутугар Чурапчы улуутун Мындаҕайытыгар аастыта. Кыра кылаастарга туйгунук үөрэммитэ, улууска ыытыллар предметнай олимпиадаларга кыттан мистэлэллэрэ. Кини кыра эрдэбиттэн бэйэтин кыһар, тэтиэхэ оҕо этэ. Ол курдук, тустуукан дьарыктанан садалаан, 9-с кылааска Чурапчыга Д.П. Коркин аатынан успуорт оскуолаҕа үөрэнэ кирибэтэ. Үөрөппит учууталлара кинини үөрбөт да, успуорка да кыһааһын баһиэтиллэр. «Кини лидер этэ» диир кылааһынныктара ахталлар.

Оскуолаҕа бүтэрэн баран, Аҕа дойдута ытык иһин төлөөн, Читинскэй уобалас Чита куоратыгар 2 сыл Сэбиэскэй Армия кээтигэр сулуспалаабыта, буочара үчүгэин иһин генштабка суруксутаабыта. Армияттан кэлэн баран Чурапчытаагы 13-с нүөмүрдээх ОПТУ-га суоппар идэтигэр үөрэнэр уонна 1994 сыллаахха Мындаҕайыга биһгэ үөрэммит кыһын Ефимова Туйра Ильяиччына кытта ыал буолан, үс кыһы уонна сорохтох мааны уол оҕону төрөтөн ийэ, аҕа дьолун билбиттэрэ.

Биһиги аҕабыт талааннаах суоппар буоларын элбэх киһи туһулуура буолуо. Ол курдук, кини 1997 сыллаахха "Мындаҕайы" ТХПК-ка суоппарынан үлэлээн садалаабыта, 2002-2011 сылларга улуустаагы үөрэх управлениетыгар, Чурапчытаагы «Мелиораторы» тэрилтэтигэр, 2007-2008 сылларга «Чурапчы СельТехСнаб» тэрилтэтигэр суоппарынан үлэлээбитэ. Үлэлээбит тэрилтэлэригэр бориниһээх суоппар, эрэллээх кэллээх быһыытынан бэйэтин көрдөрбүтэ. 2011 сылтан «КамАЗ» массына аҕылаһан бэйэтэ чааһынай тэринэн үлэлээбитэ, араас тэрилтэлэргэ таһаҕас таһылыгар ыраах, чүгэс айанна олохтон барыар дьэри сылдьыбыта.

Кини массынаата наар ып-ыраас, этэргэ дылы, тух даҕаны «хос» тыһа суох буолара. Онук үчүгэйдик көрүнэн, утун айаннарга ыарахаттары көрсөөччүбүт суоҕа. Айанна сылдьан суоппар табаарыстара быһылаанна түбэспит буоллуктарына, түүн да, күнүс да буоллук, бастагынан көмөлөһө сүүрэрэ. Онук эрэллээх табаарыс этэ, чүгэс дьонун, табаарыстарын кыһалгаларыгар туора турбата. Эдэр, кырдыаҕас суоппардар аҕабытын «быраат» кубайы» диир ыһыраллара истэргэ олус истин...

Биһиги таптааллаах аҕабыт сэмэй майгылаах, дьон кыһалбатын өйдүүр, эрэллээх табаарыс, аймактарга амаарх убай, быраат этэ. Аҕа быһыытынан олус сымнаҕас этэ, наар биһиги үөрэхтэ сыратыгар кыһаллара, сүүрэрэ-көтөрө, тугу баҕарбыппытын баар оҕороро... Маҕаһынынна сырыттар эрэ, хайаан да миннигэс кэһиллээх кэлэрэ. Биһр да төрөөбүт күнү бэлээ суох аһарбата, айанна да сылдьар буоллабына, бэлэх баар буоларын хааччылааччы. Аҕабыт чүгэс дьонун таптаан, хос ааттырын сөбүлүүрү. Ол курдук, оҕолорун эмиз таптап ааттыра, ону туора киһи билбэтэ. «Этэ» диһгэ наһаа ыарахан эбит... Аҕабыт куруутун араҕаччылыы сылдьарын күн бүгүннэ дьэри элпийинэн-хаамыһынан сэриэбит...

Таптыыр аҕабыт, эһэбит, убайыт сэмэй мөссүүнэ өрүү сүрэххитигэр тыыннаах хаалыаҕа... Кини ситиһтэһин оҕолоро, сиэннэрэ ситиһтэһит, аҕабыт сырдык аатын өрүү үрдүктүк тутуохтун...

Ыарахан күннэрибитигэр күүс-көмө буолбут чүгэс дьоммутугар, аймактарбытыгар, аҕабыт табаарыстарыгар махталбыт муһура суох. Бары чэгиэн-чэбдик, доруобай, эрз буолун!

Оҕолоро, балта, сиэннэрэ.

